

propterea enim sufficit attente quasi legere literas seu epistolam ab Ecclesia ad Deum directam.

2) Attentio ferri potest in sensum verborum et versuum: quod cum majore minoreve perfectione possibile est. Perfectior attentio haec habetur, si mentem ejus, qui intelligit sensum, etiam affectus comitatur conando eosdem similesque affectus erga Deum ciere, qui in sacris precibus exprimuntur, quos Spiritus Sanctus intendit, quos Christus Dominus in vita sua terrena psalmos precando fovit.

3) Attentio ferri potest in alia mysteria divina, ea meditando, contemplando, dum lingua psalmos aliasve preces recitat.

Quae ultima attentio a pluribus dicitur omnium optima et perfectissima: quod sic intelligi debet, ut *supposita secunda attentio* simul conjungantur altiores animi affectus, qui per mysteriorum divinorum contemplationem excitentur et caritatis ardore mentem impleant. Nam si nimis abstrahit illa meditatio ab affectibus, qui verbis respondent, profecto non est optima attentio, multo minus, si ne aliquo quidem modo attentio ad sensum verborum dirigitur: verum ejusmodi contemplatio mirum in modum juvare potest recitantem, ut perfectissime affectus suos verbis adaptet; quod si fit, etsi in uno alterove affectu haeretur, atque plura interim dicuntur cum imperfectiore attentio ad verba, sane optimus precandi modus est. Cf. Less. *de just. et jure etc.* l. 2 c. 17 dub. 11 n. 70.

633 5. Multi igitur theologi sub gravi requiri aliquem ex illis modis verae internaecque attentionis plane contendunt: attamen si quaeritur, quinam gradus requiratur, in explicatione non multum discrepant ab iis, quae a benigniore sententia supra in n. II. notata requiruntur; aliis dicentibus sufficere „attentionem virtuale“, ut Suar. *de hor. can.* c. 36 n. 13, aliis, sufficere „attentionem ad verba, ne erretur“, aliis, „ut aliquis dicatur non satisfacere officio, non solum requiri, ut voluntarie se distrahat, sed etiam ut plene advertat, se distrahi *ab officio*“, aut ut cum „contemptu vel industria se divertat“ (cf. S. Alph. n. 177).

Quodsi ita tandem res extenuatur, vix amplius habebis *intentionem* orandi seu Deum colendi: quae si ne virtualiter quidem ullo modo perdurat, nemo est, qui dicat satisfieri.

Nihilominus ut graviter peccetur ab eo, qui necessariam attentionem non servat, requiritur aut contemptus quidam vel scandalum grave, aut voluntas postea non repetendi, vel impossibilitas id faciendi praevisa.

6. Quoniam autem non omnes scriptores, qui internam attentionem sub gravi requirunt, eam ita extenuant, neque, si sibi constare volunt, ita extenuare possunt, sed tandem in eo sistere debent, ut cum Suarez l. c. n. 19 dicant, sub gravi excludi debere „totalem distractionem voluntariam, etsi non sit directe voluntaria, sed ex supina negligentia procedat“ (modo perduret per notabilem officii partem): praestat breviter indicare et perpendere rationes et hujus sententiae et contrariae.

Probant igitur praecipue 1) ex cap. „*Dolentes*“ Conc. Lat. sub Innoc. III. *Decretal.* l. 3 tit. 41 c. 8, ubi severe arguuntur, qui inter officium divinum „intendunt exterius colloctionibus laicorum, dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad divina“; dein pergitur: „Haec igitur et similia . . . penitus inhibemus, districte praecipientes in virtute obedientiae, ut divinum officium nocturnum pariter ac diurnum, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter et devote“;

2) sine attentione ulla vera oratio non videtur subsistere;

3) Ecclesia praecipit sine dubio actum, qui procedat ex intellectu et voluntate, non ex sola imaginatione.

Verum *primam* rationem non satis rem probare, ipse Suarez fatetur, quoniam ex contextu agitur de iis, qui „externam attentionem“ graviter laedebant, neque ullatenus participabant in iis, quae altera chori pars cantu lectioneve persolvebat. Quare strictum illud obedientiae praeceptum de devotione seu attentione saltem externa intelligere possumus.

Ad *tertiam* rationem responderi potest, posse Ecclesiam utique etiam sub gravi internam attentionem praecipere, at eam ita egisse non probari, siquidem multorum theologorum aliter sentientium opinionem plane toleret; neque inde fieri, ut evadat recitatio officii actus nullatenus humanus: revera enim procedit a voluntate colendi aliquatenus Deum ac proin etiam ab intellectu, etsi non actualiter, sed virtualiter.

Summa igitur ratio est in eo, quod cum plene voluntaria distractione oratio non consistat ullatenus. Quare

7. Theologi, qui benigniorem opinionem tenent, in eo potissimum⁶³⁴ sunt, ut probent orationem nihilominus substantialiter posse consistere (sententiam hanc defendunt Lugo *de Euchar.* d. 22 n. 25 etc., S. Antonin., multique alii; S. Alph. l. c. eam „*satis probabilem*“ vocat).

Nimirum: 1) orare est loqui ad Deum, Deo desideria animi manifestare; at hoc fieri potest ab eo, qui voluntarie distractus est, sicuti ille ad regem loquitur, qui petitionem suam e scripto legit, dum interim plane diversa mente volvit. Quod in divino officio eo magis valet, quia Ecclesiae ministri non suo solum nomine, sed maxime nomine Ecclesiae preces ad Deum dirigunt: hinc fit, ut irreverentia ministri deputantem non reddat Deo ingratum.

2) Qui votum ex proposito facere vult, re ipsa autem illud facit cum plena distractione, vere et valide votet: at etiam votum est locutio ad Deum.

3) Nemo in dubium vocat validam sacramentorum administrationem cum plene voluntaria distractione factam: at haec est actio cultus divini, imo Extrema Unctio pro forma precationem habet; ergo necesse est, ut concludatur, substantiam orationis posse cum plena distractione consistere.

4) Imo si quis contrarium defendere vult, videtur etiam dicere debere, distractionem totalem involuntariam relinquere quidem voluntatem orandi, at impedire, quominus re ipsa oretur, adeoque etiam involuntarie distractum divino officio non satisfacere: quod nemo dixerit.

8. Quare ad substantiam divini officii dicamus satis probabiliter⁶³⁵ sufficere cum intentione orandi observasse attentionem „externam“: seu sub gravi prohiberi, — nisi quis forte postea velit repetere caveatque rationem gravis scandali etc. — quominus inter divini officii recitationem eae actiones fiant, quae necessario internam attentionem graviter impediunt.

Ejusmodi actiones censentur esse: pingere, scribere, attente alios audire loquentes, magnâ curâ exterius aliquid agere, quod totum hominem occupat, attente lustrare picturas, etc.; quare ab his etiam in privata recitatione quilibet abstinere debet, ut quoad substantiam satisfaciatur, nisi forte de una alterave actione *certo sciret*, se nihilominus

cum ea attentionem servare posse; nihilominus etiamtunc generatim saltem venialiter peccaret, eam simul exercendo: v. Lacroix n. 1335.

Aliae actiones sunt leves omnino, quae ex natura sua attentionem non impediunt; quas nemo sub gravi vitare tenetur, imo pro circumstantiis ne sub veniali quidem: lente vestibus se induere, vel exuere, prata agrosque aspicere, manus lavare, paucos flores colligere, etc., a fortiori: ambulare, et similia; quare si quis nihilominus distractus fuit, haec distractio non censetur causata esse ex hisce actionibus. Lacroix ibid.

Tandem aliae sunt actiones mediae, quae utrum cum officii divini recitatione sine substantiali laesione (ex causa igitur sine peccato) conjungi possint, necne, a subjectiva recitantis dispositione pendet; ita ut evitari *debeant* ab eo, qui scit, se *per* illas actiones ab attentione interna etiam infimi gradus impedi; inter ejusmodi actiones quidem numerant: celeriter se vestire, calamos aptare etc.; cf. S. Alph. l. c., Lacroix ibid.

⁶³⁶ 9. Licet igitur hucusque infimos limites descriperimus, quibus obligatio divini officii quoad substantiam contineatur, tamen monere debemus, eum, qui sine aliqua causa loca occupationesve attentioni minus congrua quaerat, a veniali culpa vix immunem esse. Insuper, ut quae sentiam dicam, valde dolendum est, si quis, quum possit, non adhibeat apta adminicula, quibus magis arceat etiam non voluntarias divagationes, et quibus magis magisque devotionem sanctosque affectus excitare valeat atque augere. — Agitur enim de sanctissima atque nobilissima actione, quae bonam partem vitae sacerdotalis occupare debeat, in qua et in cujus fructibus Ecclesia universa multum confidat, per quam Ecclesia Deum placare atque exorare velit pro tot necessitatibus, quibus ipsa continuo premitur, quibusque totum mundum immersum esse dolens et moerens intuetur. Quare pudore suffundi sacerdos debet, si negligentia sua et socordia se tot meritis privat, Ecclesiam tot bonis destituat, quae majore devotione et fervore a Deo consequi facile possit. Media autem quaedam eaque diversa a pluribus subministrantur. Cf. S. Alph. n. 177 in fine, Lacroix n. 1347, Gobat tr. 5 n. 849—856, De Ponte *lumina pretiosa* pag. 8 n. 6—9, Nilles *de rat. festorum Sacratissimi Cordis etc.* l. 3 c. 3 § 6 (ed. 3 pag. 658 sqq.).

Brevissime tantum pauca indicare possum:

1) Cum Christo sese conjungere secundum oratiunculam „Domine, in unione illius divinae intentionis . . .“, eosque affectus excitare, quos probabiliter Christus Dominus in se excitavit; quod eo facilius fit, quia complures psalmi aut messianici sunt, aut Messiae facile accommodantur.

2) Mentem occupare aliqua consideratione eorum, quae in passione Dominica occurrerunt: ita valde antiqua praxis singulas horas canonicas in diversas phases Dominicae passionis distribuit, quod quilibet pro sua devotione poterit facere. — Simile quid dic de aliis mysteriis considerandis.

3) Per singulas horas divini officii vel psalmos singulas virtutes efflagitare a Deo, vel in alios diversos fines dirigere, e. g. in gratiarum actionem pro variis beneficiis divinis etc.

4) Sibi proponere Deum praesentem, vel alternare cum Beatis in laude divina.

5) Quandoque renovare propositum bene orandi, e. g. ad „Gloria Patri“.

6) Cum animo suo pacisci, ut hunc saltem psalmum devote dicamus.

7) Expedi aliquando, piam praxim mutare, quum variatio mentem magis attentam reddat.

10. Is, qui alternatim recitat, sive cum socio, sive in choro, quando ⁶³⁷ nullatenus attendit ad ea, quae ab altero dicuntur, sed distractionem plene voluntariam attentionem prorsus excludentem fovet, sane ne quoad substantiam quidem satisfacit: nam qui ipse recitat, utcumque saltem canonicum pensum absolvit; qui vero alterum sinit recitare, nihil cum ulla attentione audiens, quoad hanc partem nihil facit.

Imo hac in re ipsa involuntaria distractio, si attentionem penitus sustulit, facessit difficultatem: nihilominus jure ita legem ecclesiasticam interpretari debemus, ut propter eam noluerit ad aliquid repetendum obligare, ut communiter sentiunt theologi; alioquin in choro aliquis difficulter satisfaciat. Cf. Reuter p. II. n. 262, 6; Gobat tr. 5 n. 691. Atque illa benigna interpretatio videtur applicanda esse omnino, etsi distractio aliquo modo voluntaria subrepserit, siquidem etiam illa non necessario omnem attentionem superficialemp impedit. Quare nisi quis plene voluntarie distractus etiam satis adverterit, se attentionem nullam praestare posse, de obligatione repetendi non constare censeo. Cf. etiam Tamb. *in decal.* l. 2 cap. 5 § 4 n. 8 sqq. Et revera illa assistentia, quam choro adhuc aliquo modo pia mente praestat, et participatio cum aliis aliquantum supplere potest proprium defectum.

Hac ratione etiam S. Alph. n. 143 excusat eum omnino, qui in choro antea perlegit lectionem, ne erret, alias erraturus: quum enim interim levis tantum pars officii recitetur a choro, illa communis utilitas accuratae lectionis excusat ab omissione tam parvae materiae.

Similiter Sanchez, qui sub mortali peccato non in sola auditione, sed in *recitatione* quoque aliquam internam attentionem postulet, tamen *consil.* l. 7 cap. 2 dub. 33 ita dicit: „Qui vexatur a somno, sed adeo resistit, ut pronuntiet suas horas . . . ea attentione, ut saltem videat, quod non omittat dicere aut audire ullum versum vel verbum, etsi propter gravitatem somni non advertit ad significationem . . . non peccat mortaliter“ [addiderim: imo pro causa ne venialiter quidem].

11. Consueverunt scriptores pro scrupulosis etiam speciales regulas tradere; sed iis fere supersedere possumus, quoniam ex iis, quae de omnibus dicta sunt, facile colligitur, vix unquam scrupulosum habere posse rationabilem causam dubitandi, an obligationi quoad substantiam defuerit: nam externam attentionem ille, nisi simul sit laxissimae conscientiae, sine dubio servavit, neque intentionem orandi, nisi stultus, mutavit.

Sapienter igitur notat S. Alph. n. 177 in fine ex Gobat, scrupuloso, si graves anxietates patiatur, „aliquando interdici posse recitationem officii, donec videatur posse recitare sine tanto incommodo; quum magnum incommodum excuset per se a praeceptis Ecclesiae“.

Punctum III.

De causis a recitatione officii excusantibus.

638 I. Causae per se excusantes revocantur: 1) ad impossibilitatem physicam; 2) ad quandam impossibilitatem moralem seu magnum incommodum, quod cum recitatione officii per accidens jungatur; 3) ad occupationem urgentem pietatis vel caritatis causa suscipiendam, quae majoris momenti sit.

II. Verum ex eo, quod aliquis non possit recitare totum officium, nondum excusatur a qualibet hora, utpote quarum singulae obligationem gravem inducant.

III. Quando causa per se quidem excusans non est, at similis quaedam circumstantia, dispensatio Superioris supplere potest, ut licite recitatio officii omittatur.

IV. Superiores infra Papam sine causa dispensare valide non possunt, Papa, quamquam potest, tamen id facere non censetur, nisi causa, prout sincere exposita sit, existat.

Explicatio uberior. 1. Ille, qui breviarium amisit, aut secum ferre omisit, neque aliud sibi comparare potest, certo nunc excusatur, nisi memoriter possit recitare; peccavit tamen, si voluntarie breviarium abiecit vel reliquit; imo tunc a restitutione, quae secundum *Punctum seq.* imponitur, pro rata omissionis mea opinione excusandus non est.

2. Caecus etiam excusatur, nisi memoriter officii partem notabilem sciat.

3. Qui aegrotat graviter, ita ut seriis rebus mentem occupare nequeat, excusatur: imo etsi jam incipit reconvalescere, si tamen merito timere debet gravem defatigationem, capitis gravedinem, stomachi crudelitatem etc., non tenetur officium divinum recitare.

Imo si tantas vires resumpsit, ut aut celebrare, aut officium divinum recitare possit, utrumque simul non possit: praeeligere potest Missae celebrationem, quum sacerdoti gravius sit celebrationem debere omittere, et ipsa SS. Missae celebratio opus sit multo praestantius quam officium divinum. Ita saltem equidem opinor.

4. Si quis aegrotus non totum officium recitare potest, dubitat an partem, ad nihil tenetur, ne anxietatibus res exponatur. V. S. Alph. n. 154, Gury II. 95. — In casibus igitur infirmitatis, si fieri potest, convenit iudicium Superioris sequi, qui etiam dispensatione juvare potest; ceterum sufficit stare iudicio prudenti et probabili sive alieno, sive proprio: S. Alph. ib.

5. Qui vero propter aliam impossibilitatem, e. g. carentiam breviarii, excusatur, certo debet partem, quam potest, recitare, modo sit notabilis pars tum in se ratione materiae, tum in ordine ad formam officii divini. Ergo 1) qui horam fere integram ex memoria recitare potest, id debet facere; 2) qui ex longiore hora partem notabilem, quae parvae horae aequivaleat, recitare potest, ut plures psalmos Nocturnorum secundum ordinem divini officii, id ex sententia practice tenenda facere

debet: v. S. Alph. n. 158 cum aliis; 3) qui autem modo ex una, modo ex altera hora singulos tantum psalmos scit, ita ut nulla *cohaerens* materia ad gravem accedat, non tenetur se pro obligato habere ad quidquam: quidquid igitur recitat, recitabit ex convenientia quadam et consilio. Quare axioma illud: „qui potest recitare, quantum est parva hora, tenetur“, non sic intellige, quasi valeat etiam de materia ex multis valde levibus partibus collecta.

Expressam declarationem Ecclesiae in hac re ex thesi ab Innoc. XI. damnata n. 54 habes: „Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.“

6. Exempla aliarum occupationum, quae magis urgeant, habes: 639

1) Excusatur, qui ex improvise vespere vocatur ad aegrotum, neque ante elapsam diem naturalem liber est.

2) Eodem modo excusatur ille, qui extraordinario tempore per totum diem occupatur in excipiendis confessionibus, quando poenitentes sine magno gravamine remittere nequit: neque tenetur propterea a necessario somno et corporis refectione desistere, maxime si *per plures dies* his laboribus incumbere debet. At revera raro expedit, propter talem causam se eximere: Gobat tamquam laxam atque inauditam sententiam rejicit doctrinam Caramuelis, eum excusari, qui per 12 horas confessionibus excipiendis similive labore occupatus fuerit. — Causam autem dispensandi similia adjuncta Superiori utique videntur praebere.

3) Si quis omni tempore indigeat ad concionem etc. parandam, quam sine gravi nota omittere non possit, utique excusatur. At peccavit, si, quum potuerit, negotium non antevertit; atque etiam post habitam concionem id, quod ex officio adhuc potest recitare, persolvere utique debet.

7. Qui non potest solus recitare officium, potest autem cum socio, id facere debet, quando socium commode habere potest, sive ille ad dicendum divinum officium tenetur, sive non; neque hoc est extraordinarium medium. Verum si commode non invenitur, multa inquisitione opus non est.

Num vero beneficiatus ex fructibus beneficii teneatur *conducere* socium, si aliter non occurrit, non omnes eodem modo loquuntur. Videtur tum tantum talis obligatio esse, quando beneficiatus continenter impeditus est, quominus solus breviarium recitet. Ille igitur ad id videtur obligatus esse, maxime si breviarii recitatio solum onus est, quod beneficio adjungitur: aut, si mavult, quaerat dispensationem vel commutationem. Cf. S. Alph. n. 158 in fine.

8. Religiosi *ejecti* per sententiam, quoniam status religiosus in iis quasi exstinctus est, non tenentur amplius ad breviarium, nisi forte *ratione ordinis sacri*. S. Alph. n. 142.

Religiosos clericosve ad triremes damnatos S. Alph. ib. dicit, probabiliter non teneri ad officium etiam iis diebus, in quibus a laboribus illis cessent, tum quia cedat in dedecus status clericalis, si se ut clericos exhibeant, tum quia in tam misero statu illo onere non videantur insuper gravandi esse. — Quod ad similes poenas publicas applicari potest. Sola tamen incarceration per se non excusat ab obligatione divini officii, quum et tempus et opportunitas exstat.

Punctum IV.

De restitutione fructuum beneficii propter neglectum
divinum officium.

640 I. Beneficiati, quamquam statim ac beneficium possident jure in re et pleno dominio, ad canonicas horas obligantur sub gravi peccato, tamen propter neglectum pensum non tenentur fructus restituere prioribus sex mensibus: cf. Later. V. sect. 9 § „Statuimus“ et S. Pius V. „*Ex proximo*“ anno 1571.

II. Dicunt tamen plures auctores (v. S. Alph. n. 144, 4 et l. 3 n. 674), eos non teneri ratione beneficii, quorum beneficii fructus tam tenues sint, ut tertiam partem mediocris sustentationis non adaequent. — Verum potest illis tunc imponi brevior pars canonicarum precum: quam si negligant, sicut reliqui ad restitutionem teneantur.

III. Obligatio restitutionis fructuum non existit, nisi propter omissionem divini officii ejusve partis graviter culpabilem; est autem obligatio pro singulis *horis* omissis.

IV. Quando praeter divinum officium alia onera beneficio adnexa sunt, solummodo pars quaedam pro divini officii recitatione atque pro restitutione ex neglecto officio computari debet.

Explicatio uberior. Ad I. 1. Ut clericus beneficiatus dicatur, debet habere beneficium ecclesiasticum stricte dictum, auctoritate Ecclesiae constitutum; attamen pensiones, quae a Guberniis in locum honorum ecclesiasticorum occupatorum quotannis clericis solvuntur, pro beneficiis computari debent, ut in simili quaestione dixi vol. I. n. 903.

Beneficium non est: 1) pensio saecularis: si vero pensio *ecclesiastica* clerico ut clerico datur, imponitur (cum eodem onere restitutionis) recitatio officii B. Mariae V.: v. S. Alph. l. 4 n. 138.

Beneficium non est: 2) praestimonium, quod datur in subsidium studiorum: verum considerandae sunt circumstantiae.

2. Quenam beneficii *possessio* requiratur et sufficiat, accuratius vide apud S. Alph. l. 3 (al. 4) n. 664.

641 Ad III. 1. Obligatio restituendi fructus respondententes omissioni adest ante omnem sententiam judicalem, ut patet tum ex thesi damnata vicesima Alex. VII., tum ex ipsa re, quia negligentes officium divinum fructus beneficii nunquam fecerunt *suos*: quare obligantur ad restitutionem ex possessione rei alienae.

2. Attamen haec restitutio *ut poena* imponitur: quare supponitur culpa theologica, eaque per se gravis. Determinavit autem S. Pius V. restitutionem sic, ut pro Matutino cum Laudibus *dimidia* pars fructuum unius diei, pro reliquis horis altera *dimidia* pars esset restituenda, pro una ex illis reliquis horis *sexta* pars: quam sextam partem Mazzotta (tom. I. tract. 2 disp. 1 q. 2 cap. 1 § 3 *Quaeres* 10) ita explicat, ut sit sexta pars *diurno* officio respondens, seu duodecima pars fructuum officio integro respondentium. Ex quo inferre licebit, pro omissione unius Nocturni festivi quartam partem dimidii, seu octavam partem fructuum unius diei restitui debere.

3. Quae restitutio fieri debet aut fabricae beneficii (ita ut in augendis agris etc. impendatur), aut fabricae propriae ecclesiae, aut quibuslibet

pauperibus: unde colligunt, posse etiam fieri restitutionem ita, ut sumatur summa restituenda pro stipendiis *consuetis* Missarum aliorumve suffragiorum pro levamine animarum purgantium. S. Alph. l. 3 n. 672.

Imo eleemosynae, quae post commissum peccatum neglecti divini officii datae sunt, etsi sine recordatione restitutionis faciendae, computari possunt propter uniuscujusque interpretativam intentionem prius satisfaciendi obligationi justitiae, quam merae misericordiae et liberalitatis.

Ad IV. In beneficio curato major pars pro *aliis* muneribus computari potest, atque eo major relativa, quo majora sunt reliqua onera, et quo minus est beneficium: (sc. tunc jam alia onera fere merentur omnes beneficii fructus). Quare pro diversis adjunctis sufficit, ut tertia vel quarta pars omnium fructuum pro recitatione divini officii computetur; imo si beneficium sat tenue est, et alia onera magna, etiam solum quinta vel sexta pars: v. Laym., S. Alph. l. 3 n. 673 cum Sanchez, Soto, aliis.

Articulus II.

De obligationibus clericorum in particulari.

§ 1.

De speciali obligatione Episcoporum.

Opusculum omni laude superius hac de re tractans habes S. Gregorii 642 Magni „*De cura pastoralis*“, ex scriptis S. Caroli Borromaei *Acta ecclesiae Mediol.* et *Pastorum instructiones*; brevi compendio obligationes comprehendit S. Alph. H. Ap. tr. 7 n. 47—66; praeterea cfr. Lucidi *de visit. limin. Apost.*, et Zitelli *apparatus juris ecclesiastici* pag. 76 sqq.

Obligationes speciales Episcoporum hae praecipuae sunt:

I. Residentia jure ecclesiastico et aliqua ratione divino praecipitur, Trid. sess. 23 cap. 1 *de ref.*, nisi forte necessitas aut evidens Ecclesiae utilitas, maxime obedientia erga Rom. Pontif., aliud exigat. Cf. Ben. XIV. *de syn. dioec.* l. 7 c. 2 n. 4.

Nihilominus conceditur Episcopis, ut ex „*aequa*“ causa per 2—3 menses abesse possint: ut autem diutius sine culpa absint, requiritur *gravis* causa, eaque, nisi evidens et urgens sit, a S. Sede approbata. Nimirum antea approbatio aut S. Sedis pro Cardinalibus Romanae Ecclesiae, aut metropolitani Praesulis pro suffraganeis, aut antiquioris suffraganei pro metropolitano vel aliis suffraganeis in illius absentia sufficebat; nunc ex Bulla Bened. XIV. semper recursus ad Summum Pontificem requiritur: v. Scavini n. 482, 6.

Qui autem contra hanc legem delinquit, non facit fructus suos, sed restituere debet. Quantitas restituenda non ea est, ut pro residentia annua omnes reditus annui computari debeant, sed pars; atque ex ea pro rata indebitae absentiae sine ullo iudicis interventu restitutio debita est (Trid. sess. 23 c. 1). Sed judiciali criminis declaratione *insuper* majorem poenam „*ipso facto incurrendam*“ reus subit, ita ut suae ecclesiae vel pauperibus *loci* applicare debeat mediam partem fructuum, quos fecerat suos, si per totum annum abfuit, quartam, si per sex menses abfuit, nimirum tres alios menses ultra tres permissos: v. Trid. sess. 6 c. 1 *de ref.* et Ben. XIV. „*Ad universa*“; cf. Craisson n. 894, Lucidi l. c. vol. I. cap. 2.